

Francesc Butinyà: l'espiritualitat al segle XIX (Posicionament ideològic del Pare Butinyà davant els problemes del segle XIX, a la llum de la seva obra, «Les Migdiades del Mes de Maig»)¹

DOLORS FERRER NOGUER

UNED

«No es lo treball cap humiliació; es, al contrari, l'honor dels homens de bè. Encara que no necessitasses del ofici per a viure, deuries treballar al menys per fugir lo vici.» (Butinyà, Francesc 1871).

Francesc Butinyà i Hospital va néixer el 16 d'abril de 1834 a Banyoles. Era l'hereu d'una família de menestrals que regentaven un establiment de corders a la ciutat. La família provenia de la Catalunya Nord i estava establerta a Banyoles des dels començaments del segle XVIII. Els orígens de la família, petits comerciants de la zona de Banyoles, van marcar les preocupacions i l'espiritualitat de Francesc Butinyà. Així, el llibre de *Les Migdiades del Mes de Maig* està dedicat als menestrals, classe treballadora de la qual Francesc sent formar part, i a la qual vol ajudar.

---

¹ La casualitat va fer que comencés a redactar aquest treball sobre el Pare Butinyà justament al dia del seu aniversari: el 16 d'abril del 2009. Tan de bo sigui aquest un bon presagi, vaig pensar aleshores, i de fet ho ha estat, ja que no només he fet un treball per «Llengua i Literatura Catalana III» (que havia de fer-ho), sinó que he gaudit fent-ho i, sorprenentment, he après molt de la seva espiritualitat, suposadament només per gent del segle XIX. Aquest petit llibre de *Les Migdiades* m'ha acompanyat en els últims mesos: en els caps de setmana tranquils, però també, i fins i tot, amb el meu trajecte diari en tren per anar al treball o en gairebé totes les pauses que trobava al llarg del dia. Aquest anar assaborint dia a dia els seus consells, anar llegint i rellegint el que Francesc Butinyà em deia, ha estat la part més agradable del meu treball. Per l'altra banda, les meves recerques sobre el segle XIX, encara que han estat de vegades una mica àrides i feixugoses, m'han donat una bona perspectiva global del que va ésser aquell segle i dels seus moviments i ideologies. Per comprendre en Butinyà i la seva espiritualitat, he intentat obviar tot allò que ferís la sensibilitat d'una persona del segle XXI. Sense perjudicis, entenent que Butinyà és fill del seu temps, de la mateixa manera que nosaltres ho som del nostre, m'he acostat a la seva obra intentant trobar l'essència de la seva espiritualitat: tot allò que serveix per les persones d'un segle i de l'altre, ja que l'ànima humana és al capdavall sempre la mateixa. A la llum de *Les Migdiades*, he anat recorrent l'apassionant segle XIX espanyol, i he intentat esbrinar les idees i posicionaments d'aquest inquiet fill de Banyoles que va ser Francesc Butinyà.

Ben aviat, sent en Francesc la seva vocació espiritual, i als vint anys marxa a Loiola per ingressar a la Companyia de Jesús. De 1859 a 1863 dirigeix l'Observatori Astronòmic de l'Havana, per anar després a Lleó i doctorar-se en aquesta Universitat en Filosofia i Teologia. De 1871 a 1874 es dedica a la docència i el trobem ensenyant tant assignatures científiques com teològiques a la Universitat de Salamanca. Al 1874 funda en aquesta ciutat, amb el recolzament del bisbe Lluç i Garriga, la congregació de les Serves de Sant Josep. Després d'un curt exili a França, va ser destinat a Catalunya, on va fundar a Calella de la Costa un altra congregació semblant a la que ja havia fet a Salamanca. Mor a Tarragona al 1899. (Butinyà, Júlia 1999: p. 1).

La seva gran obra vital, que perdura fins als nostres dies, es la fundació de les congregacions de les Serves i Filles de Sant Josep. Les religioses d'aquestes congregacions entraven sense dot i vivien d'una forma cooperativista, a l'estil dels socialistes utòpics. Aquest fet era gairebé revolucionari a l'Església espanyola del segle XIX. La seva obra literària en català comença al 1871 amb una peça dramàtica: *La Venjança de Martre* i aquesta obra espiritual *Les Migdiades del Mes de Maig*. Anys després, escriu dues obretes de missions: *Un granet de mostassa* i *Joya del cristià*. Aquestes dues obres contenen càntics desenvolupats a partir dels models populars, la qual cosa farà després Verdager. També comptem amb un epistolari dirigit a la seva cunyada Dolors Oller i Coll, de gran valor per conèixer el seu pensament cristià. (Butinyà, Júlia 1999: pp.1-2-3).

Les Migdiades del Mes de Maig està dirigida especialment als menestrals perquè coneguin les deus del veritable consol i portin una vida cristiana. En el pròleg d'aquest llibre, el mateix Butinyà ens explica amb claretat la seva tasca; ens diu textualment: «Parlar al poble ab senzillesa y franquesa, ferli coneixer á les bones la deu i les fonts del veritable consol: tal es lo blanch d'aquest petit llibre». (Butinyà, Francesc 1871: p. 2).

El Pare Butinyà es preocupa, doncs, pel benestar d'una nova classe obrera que comença a aparèixer a Catalunya a principis del segle XIX. Mogut per aquesta idea es dirigeix al poble amb un llenguatge clar i senzill, utilitzant per explicar les seves idees exemples de la Bíblia, però també de personatges històrics o de gent que pertanyen al mateix poble al qual està dirigint la seva obra i que situa a diferents indrets europeus.

El llibre està dividit en trenta-un capítols corresponents als respectius dies del mes de maig, i està pensat per la lectura en família; és a dir, perquè els menestrals aprofitin els seus moments de lleure a la llar amb aquestes piadoses lectures. Com bé diu M.ª Jesús Aguirre, una religiosa de les seves congregacions, en la introducció a l'obra: «*Les Migdiades* no están concebidas como un rato de oración o meditación, sino destinadas para ser leídas en familia en aquellos ratos de encuentro y solaz común que según las estaciones pueden disfrutar los menestrales.» (Aguirre, M.ª Jesús 1991: p. XV).

Cada capítol es dedica a un aspecte diferent de la vida del cristià: la paciència, la fe, la religió, la taverna, el joc, la murmuració; però també la Providència, el Cor de Maria, El Sant Patró o l'Àngel de la Guarda. Són alguns del temes que

hi trobem. Els capítols comencen amb una part d'exposició d'idees, en la qual es poden incloure petits exemples, i segueix una petita història que escenifica les idees abans exposades. Aquesta història es tanca amb una màxima adient al tema i amb una «flor» o obsequi a la Verge Maria, que sovint consisteix en la pregària de jaculatòries o petites oracions, i altres vegades en un petit sacrifici o obra de caritat.

Francesc Butinyà és un fill del seus temps, que forma part d'una societat tan canviant com és la del segle XIX; és un home molt implicat amb els problemes i canvis socials que en aquesta societat es produeixen i intenta donar respostes des d'una òptica cristiana i de servei al pròxim, sobretot de servei a la classe menestrala.

S'ha dit i amb raó, que el segle XIX és el segle de la «victoria sobre la fam», durant aquest temps es produeixen grans progressos d'ordre material. S'inicia a Anglaterra el procés d'industrialització i maquinisme, que s'estén en primer lloc per l'Europa Central i Amèrica del Nord. A Catalunya arriba aquest desenvolupament industrial a principis de segle i amb el temps es forma una classe proletària que es contraposa a la burgesia capitalista i que provocarà tensions socials i reclamarà els seus drets. (Asián Peña i Ibáñez Daltabui 1970: p. 242). Aquesta situació divideix la societat urbana en dos estaments que es necessiten i a la vegada es contraposen, dos estaments i classes socials que basen les seves idees en diferents concepcions de la societat. A l'arrel d'aquests conceptes trobem les diferents ideologies en voga en aquest segle.

Un dels moviments ideològics centrals d'aquest segle, que dona suport a la idea capitalista, és el lliberalisme. Aquesta doctrina política, filla de la Il·lustració, que defensa el progrés material, les llibertats i iniciatives individuals i tendeix a limitar la intervenció de l'Estat en els àmbits de la vida pública, social i cultural té un gran pes en aquest segle i promou el desenvolupament industrial i la forma de vida de la nova classe treballadora urbana que comença a sorgir a Catalunya. «La ideología liberal proclama los derechos humanos como innatos y superiores a todo poder social; afirma que la voluntad de los ciudadanos es la única fuente de derecho, que la sociedad es un pacto o convenio entre los hombres, y que los gobernantes lo son por obra exclusiva de la voluntad del pueblo. Cree en el progreso del mundo, impulsado por la libre actuación de la naturaleza, y en economía defiende la libre competencia (librecambismo). (Asián Peña/Ibáñez Daltabuit 1970: p. 207).

El lliberalisme va donar també suport als nacionalismes i va recolzar el ressorgiment dels pobles d'Europa. A Catalunya va impulsar el renaixement de la identitat i cultura catalana, que té la seva culminació amb la «Renaixença», moviment cultural i literari del qual forma part el nostre autor. Com a reacció a la situació creada per la revolució industrial i donant suport a la classe treballadora, apareixen ideologies com el socialisme utòpic o el cooperativisme. Aquestes noves ideologies volen desvetllar el sentiment de solidaritat entre la classe menestral: «Todos ellos se propusieron despertar el sentimiento de solidaridad entre el proletariado, la conciencia de su fuerza y la necesidad de sur reivindicaciones para una vida mejor. Estas inquietudes sociales se concretaron primeiramente en lo que suele llamarse socialismo romántico, porque careció de sen-

tido político y práctico y fue por tanto utópico.» (Asián Peña i Ibáñez Daltabuit 1970: p. 248). Aquestes ideologies seran precusores de la doctrina marxista que s'imposarà a partir de la segona meitat del segle.

Les lluites socials a Catalunya van ésser especialment greus, ja que va ser aquí on la industrialització va arribar amb més força i on la classe obrera va créixer més ràpidament. Segons Ferran Soldevila, «La progressiva industrialització del país va donar una importància cada dia major a la classe obrera i aviat van produir-se tensions i conflictes en el món del treball, els primers dels quals que coneixem són al 1827.» (1974: p. 166).

D'altra banda s'expandeixen les idees positivistes, filles a l'igual que el lliberalisme polític de les idees il·lustrades i racionalistes del segle XVIII. El positivisme, desenvolupat com a doctrina filosòfica per August Comte en la seva obra *Sistema de filosofia positiva* (1850), s'imposa en les classes intel·lectuals europees i va desplaçant l'idealisme precedent. El positivisme nega tota noció a priori i tot coneixement universal i absolut, i propugna que l'únic mètode per arribar al coneixement i a la veritat és l'observació directa de la realitat i el mètode experimental. Aquesta filosofia afecta no només a les ciències naturals sinó que s'aplica també a les humanitats i a la religió. (María Isabel de Castro García 2003: p. 231). Contra aquesta forma d'entendre el món i la religió és posicionada, com veurem més endavant, el Pare Butinyà.

La política espanyola d'aquest segle és molt inestable, alguns dels esdeveniments més importants que van marcar la política del moment van ésser els següents: Aliança de Carles IV amb Napoleó i invasió francesa d'Espanya. Constitució progressista del 1812. Al 1814, tornada de Ferran VII de l'exili francès. Període reaccionari fins la mort d'aquest rei al 1833. Enfrontament entre lliberals i tradicionalistes que desembocarà a les tres guerres carlines. Desamortització de Mendizábal al 1836. Pujada al tron d'Isabel II amb només 14 anys d'edat al 1843. Al 1868, la revolució anomenada la «Gloriosa» amb la caiguda de la monarquia i l'exili de la reina. Arran d'aquesta revolució del 1868 van ser expulsats els jesuïtes. Es succeeixen els governs lliberals. El Partit de la Unió Liberal de O'Donnell governa un llarg període. Breu regnat d'Amadeo de Saboya, portat a Espanya pel General Prim, líder d'una coalició de esquerres. Proclamació de la República al 1873. Cop militar al 1874 i restauració de la monarquia borbònica amb Alfons XII.

El Pare Butinyà va ésser afectat per les conseqüències de la «Gloriosa» i va ser expulsat de Salamanca, lloc on residia en aquells moments, passant una curta temporada d'exili a França.

Els moviments socials van arribar a Espanya amb retard respecte a la resta d'Europa, malgrat tot, es van assolir importants fites socials, com per exemple: Sufragi universal a partir del 1875 (només per les persones de sexe masculí). Llibertat d'associació i premsa. El dret a ser jutjat per un tribunal. La llibertat religiosa, encara que aquesta va ser eliminada després de la restauració de la monarquia. (De Castro García 2003: pp. 116-118).

S'ha de dir que als inicis del segle XIX la societat espanyola continuava amb una estructura estàtica. Tres quartes parts de la població residien en nuclis

rurals i l'economia es sostenia principalment gràcies a l'agricultura. La desamortització dels béns de l'Església, impulsada per Mendizábal, en comptes de crear una petita burgesia rural, va generar l'efecte contrari i va engendrar una burgesia latifundista, més identificada amb la noblesa que amb la classe mitjana. (De Castro García 2003: pp. 25-26-27).

Fins aquí, un petit resum de la situació canviant del segle XIX, del neixement d'una nova classe obrera, de les noves ideologies, esdeveniments i fites socials. Aquest panorama ens servirà per a anar esbrinant i comprnent —acompanyats per *Les Migdiades*— el posicionament i pensament del Pare Butinyà davant els problemes del seu segle.

Segons hem vist, les relacions entre l'Església i l'Estat no van ser sempre bones durant el segle XIX. Els problemes venien ja del segle XVIII, moment en el qual havia començat la desamortització dels béns eclesiàstics per part de l'Estat. Més tard, al 1836 es produeix la famosa desamortització de Mendizábal i el període isabelí és conegut per la manca de clericalisme dels governs lliberals. Arran de la «Gloriosa» van ésser expulsats els jesuïtes i es va permetre la llibertat religiosa dins l'Estat espanyol fins a la restauració de la monarquia.

Amb la desamortització es volia repartir les terres de l'Església entre la pagesia per aconseguir una classe mitjana rural, però, com hem dit abans, les conseqüències van ser diametralment oposades. Aquest procés havia començat al segle XVIII amb tres disposicions reals, i es va continuar al segle XIX amb les mateixes característiques: «apropiación por parte del Estado y por decisión unilateral suya de bienes inmuebles pertenecientes a manos muertas; venta de los mismos y asignación del importe obtenido con las ventas a la amortización de los títulos de deuda». (Tomas y Valiente 1971: p. 44). Com veiem, doncs, ja abans del període de Mendizábal, s'havia començat la desamortització dels béns de l'Església amb la idea no pas de fer una reforma rural, sinó amb el projecte de fer front als pagaments dels interessos i capitals del deute interior públic. (Tomás y Valiente 1971: p. 46).

Aquest projecte continuà amb la coneguda desamortització de Mendizábal, del 1836: «El bienio 1836-37 presenció la promulgación de las leyes de Mendizábal sobre la desamortización eclesiástica, indisolublemente ligada con preceptos reformadores del clero regular y de las contribuciones hasta entonces percibidas por la Iglesia». (Tomás y Valiente 1971: p. 73). Les reformes d'aquest període van afectar de ple l'economia eclesiàstica, i van arribar a ésser una intromissió dins l'estructura del clericat regular. A aquests fets i a les conseqüències negatives que per la societat rural va tenir, aludeix al pròleg de *Les Migdiades* el Pare Butinyà. Llegim a la seva obra: «y los béns, qu'en mans dels frares servian de sostent als miserables, de confort pels desgraciats, caigueren en poder d'altres frares de brusa vermella, y, com dirian alguns, en poder de frares de bigoti recoquillat y barba de cabrit, qu'en lo que menys pensan es en deslliurar als pobres de llurs treballs, en donárlosi un bocinet de pa i aliviarlos de llurs miserias. Abans los béns dels frares se podia dir que eran béns dels pobres; ara los béns dels pobres són malgastats per frares de levita afamats de plahers i d'empleyos.» (Butinyà, Francesc 1871: p. 4).

Butinyà, doncs, es posiciona clarament contra aquesta reforma i, amb ironia, es refereix a l'estament governamental, anomenant-los: «frades de brusa vermella [...] en poder de frades de bigoti recoquillat i barba de cabrit», i segueix amb duresa: «ara los béns dels pobres son malgastats per frades de levita afamats de plahers i d'empleyos». Amb aquesta descripció ridiculitza l'aparença d'aquest estament i denuncia la seva corrupció. Recalca les conseqüències negatives que aquesta desamortització té per a la classe dels menestrals i per als més pobres de la societat, que no es poden ara refiar de l'ajuda econòmica de l'Església, ja que aquesta ha estat deshauciada i no té mitjans per a ajudar la classe treballadora.

Al mateix pròleg ens parla dels temps en els quals l'Església encara disposava de béns, que emprava al servei dels pobres, perquè aquests tinguessin, per exemple, accés al món de la cultura: «A les portes dels convents trobaban los menesterosos no solament mestres sabis i caritatius, que 'ls hi ensenyavan de grat tota classe de ciencias, sí que també un plat de rica escudella, que 'ls lliurava del treball, destorb poderós contra 'ls estudis; y no pocas vegades hi trobaban tots los llibres que 'ls hi eran menester. En nostres temps desgraciats los fills pobres per més bon enteniment que tingan, obligats a mantenir-se amb la suor de llur cara, veuhen afogadas las mès nobles aspiracions de son cor generós, y deixan tota mena de carrera literaria, ja per no poguer comprar tant costosos llibres ni pagar tant extraordinaries matrículas, ja per no saber com mantenirse pera fer llurs estudis. ¿Qué 's feren aquells siggles en que un pobre pastoret de gudalls arribá á seure 's en lo trono pontifivi, coronat de gloria y magestat?» (Francesc, Butinyà 1871: pp. 3-4).

L'Església, doncs, ajudava els menestrals, i fins i tot donava suport a aquells que volien estudiar i tenien capacitat per al món de les lletres. D'aquesta manera, l'Església intervenia per a intentar posar fi a la injustícia del fet que només la gent amb mitjans econòmics pogués estudiar. L'Església els hi posava al seu abast llibres, i, sobretot, els lliurava del deure del treball, destorb poderós contra els estudis, donant-los l'aliment que necessitaven. Francesc Butinyà es lamenta de la situació creada arran de la desamortització, ell voldria una Església amb prou de béns per a portar a terme aquesta tasca i donar als fills dels menestrals les oportunitats que la societat civil els nega.

Per al nostre autor —i ací veiem la influència que havia deixat a la societat culta el moviment i-lustrat del segle anterior— el coneixement, les lletres, són un privilegi fantàstic que ha d'arribar a totes les classes socials. Butinyà creu que l'Església sempre ha tingut aquesta posició, i que només ha estat contrària a les lletres quan ha tingut temor de la ignorància disfressada de saviesa: «Se vol que tothom sapia llegir, que sian tots un poch lletrats? Donchs bè: qu'ho sian en bon'hora: l'Iggleisia y la Relligió may han tingut pahor de les llettras. Lo que tem es l'ignorància plena de superbia; y això, no per fugir son propi dany, porque sap que las portas del infiern may podrán sacrificarla; sinó per deslliurar de mortals perills a les pobretas ovelles que li son encomenades». (Butinyà, Francesc 1871: p. 2).

L'Església té temor d'aquest pecat capital, no per ella mateixa sinó per *les pobretas ovelles*, és a dir, pels seus fidels, que podrien fàcilment enlluernar-se amb aquesta *ignorància plena de supervia* i deixar el camí de la Salvació. La

tasca de l'Església és de vetllar pel seus fidels i per aquest motiu els adverteix dels perills. Butinyà es dirigeix així a la classe menestral, per fer-li veure que si bé s'ha de cercar el coneixement, s'ha d'anar amb compte i fugir de l'ostentació i la supèrbia.

Els béns de l'Església haurien d'emprar-se, doncs, per recolzar aquells menestrals que volen dedicar el seu talent a la recerca del veritable coneixement.

«A lo largo del siglo XIX se difunden en España las nuevas doctrinas políticas en las cuales la imagen de una sociedad teocéntrica (las clases están determinadas por Dios y el monarca es una encarnación de éste) da paso una ideología liberal en la que el poder del dinero rompe con los viejos estamentos sociales y se adueña del gobierno.... Los nuevos ideales políticos entran en España junto a las tropas napoleónicas, con el regreso de los emigrados en 1834 y con la apertura hacia afuera de los intelectuales españoles...» (Cañas Murillo/Pérez Priego/Rey Hazas/Verdú Rico/Juan Manuel Rozas 1989: p. 9). Les noves ideologies lliberals entren finalment a Espanya. La societat deixa d'ésser eminentment teocèntrica, l'església comença a perdre poder i les noves idees, provinents de la revolució francesa, prometen un nou ordre social i una nova felicitat basada en el benestar material i la riquesa. Com hem vist abans, en economia s'imposa el lliurecanvisme i en el món de la ciència i de les humanitats, el positivisme. Tot això té repercussions a la societat en general i en particular dins de la classe menestral: Neix un nou estament social: el proletariat.

Aquesta nova classe obrera és essencial pel bon funcionament del lliberalisme. La burgesia necessita d'aquesta classe treballadora perquè a les seves fàbriques es produeixi cada dia més i a més baix cost. Per l'altra banda, els treballadors estan també influenciats per les noves doctrines que fan del treball i del progrés material el valor més important i el fi únic d'aquesta societat. Més endavant veurem com aviat apareixen ideologies de signe contrari al lliberalisme, que volen defensar els drets d'aquesta nova classe social. El catolicisme tradicional i l'espiritualitat en general retrocedeixen en aquest segle, davant les promeses de riquesa i prosperitat material i davant del nou moviment positivista.

Dins de l'Estat espanyol, és a Catalunya on la revolució industrial i les seves ideologies arribaran abans i amb més força: «La revolució industrial, basada en el tèxtil, va transformar, a partir dels anys trenta, la societat catalana, tot donant vida a dos grups socials que marcarien una bona part de la història contemporània del país. D'una banda, les burgesies (industrial, comercial, financera i agrària). D'altra banda, el proletariat, que protagonitzaria una lluita molt dura pel dret a sindicar-se, per la jornada de vuit hores, per un salari més just, per unes millors condicions de treball...» (Sobrequés i Callicó, Jaume 2007: p. 89).

El Pare Butinyà neix en una societat capitalista i ja dividida en dos grans blocs o estaments socials. Com a fill d'una família senzilla que regentava un petit taller, es va sentir sempre unit a la classe menestral. Veiem què diu una de les religioses de la seva congregació a aquest respecte: «Els Butinyà eren corders, fabricants de sogues i treballadors de lli. El seu domicili funcionava al mateix temps com a casa i com a taller, ja que els telers manuals que posseïen donaven treball a tota la família i també altres menestrals tercejaven algunes tasques.»

(Saldaña Mostajo, Margarita: p. 4). Per Butinyà, el treball és un mitjà per dignificar l'home i la vida humana. És una recepta per a portar una vida digna i apartada del vici.

Butinyà ens recorda també com els nostres avis s'enorgullien del seu treball i del seu ofici, més que de qualsevol títol hereditat. Ens anima a continuar amb aquest orgull envers el treball, envers la feina ben feta: «No és lo treball cap humillació; es, al contrari, l'honor dels homens de bè. Encara que no necessitasses del ofici per viure, deurias treballar al menys per fugir de lo vici. Nostres avis tenien á més gloria viure dedicats al treball, qu'heretar pomposos títols dels seus besavis. Per aixó en los sepulcres, en las obras que deixavan á la posteritat s'honoravan ab las insignias de llurs oficis: los corders hi fezan esculpir la cabria, los sastres, las estissores, los sabaters la forma, los fusters la serra, la llansadora los teixidors, y aixis los demás oficials lluhint cadascú las armas de son arbitri.» (Butinyà, Francesc 1871: p. 56).

Sobretot el treball senzill dels menestrals és motiu d'orgull i de glòria. Butinyà compara la forma de vida i feina dels menestrals amb l'estil de vida que va dur la Sagrada Família. Aquesta comparació és una de les preferides pel Pare Butinyà a *Les Migdiades* i es repeteix algunes vegades. Per exemple, ens diu: «Entrém a la casa de Nazaret; y que hi trobarém allí? Una mestressa ben endressada, vestida pobrement, però modesta, una dona plena de consol en mitg de la pobresa... Es María, mare del Rey de la Gloria. A son costat serra una biga son espós, un humil menestral, qu'á pesar de ser descendent dels reys d'Israel, no té a menys guanyar lo sostent de la familia ab la suor de sos brassos, y no pocas vegades sofreix ab conformitat y resignació, veure's privat fins del aliment necessari, com alguns asseguran». (Butinyà, Francesc 1871: p. 10).

La Sagrada Família és, doncs, l'exemple a seguir pels menestrals. Ells, que podien tenir-ho tot, van escollir viure com a pobres. El treball manual es dignifica en la figura de Sant Josep, i Maria es converteix en l'ideal de la dona proletària. Butinyà no s'aparta aquí de la línia més catòlica i ortodoxa de l'Església, i demana sacrifici, conformitat i resignació. Ens diu que aquesta paciència és la que ens portarà a dur una vida ditxosa i plena, «per grans que siguin els treballs d'aquest vall de llàgrimes». Reflexiona també sobre la paradoxa que el Fill de Déu, podent neixer ric i poderós, hagi escollit per venir el món una família menestrala. Jesucrist ens vol donar exemple i ens vol ensenyar que aquest és el camí que porta a la glòria eterna: «Si Dèu nostre Senyor hagués volgut naixer del Emperador August, que llavors governaba quasi tot l'univers, si hagués pretingut nadar amb les riqueses i en tots los plaers del món, [...] y, no obstant, en lloch d'un bressol d'or i filigrana elegí un jas de palla en un pobre pessebre; á las riquesas preferí la pobresa, á la abundancia la miseria, als plahers los patiments. ¡Quina llisó tan consoladora per'ensenyarnos qu'aquest món es un desterro y que nostra patria es lo cel! (Butinyà, Francesc 1871: p. 8).

Butinyà anima el treballador a acceptar la seva situació i resignar-se de la mateixa manera que ho va fer la Sagrada Família, però, per l'altra banda —i això és el que és excepcional dins l'Església espanyola d'aquells temps— demana que no hi hagi abusos i que els treballadors puguin gaudir d'un merescut repòs. Al Pròleg de *Les Migdiades* es manifesta sobre aquest tema i sobre la duresa del tre-

ball dels obrers, així com sobre la necessitat que els jornalers tinguin dies de festa i trobin moments de repòs i esbarjo. «Encadenats al treball fins los dies de festa no troban altra repòs qu'algunas horas del dilluns ni cap estona, en que'ls hi llega...» (Butinyà, Francesc 1871: p. 4). En aquestes frases intuïm el desig de justícia social pel món obrer del nostre autor.

Butinyà és conscient dels problemes dels menestrals, i sobretot, dels problemes apressants de les dones menestrals, motiu pel qual va fundar les congregacions de les Serves i Filles de Sant Josep. A la fi del capítol dedicat al treball, en una de les seves màximes, es mostra partidari del treball moderat: «Lo treball moderat alegra'l cor del menestral dilligent y lo deslliura de grans perills de perdre l'ánima, si s'en serveix com convé». (Butinyà, Francesc 1871: p. 62).

En un món, doncs, en què els treballadors encara no havien aconseguit cap regulació de la seva jornada ni cap dret al repòs del cap de setmana, sinó que eren instruments al servei de la producció i els beneficis, Butinyà ens parla de moderació en el treball i d'un esbarjo familiar i cristià: «Les máquinas no podan rodar llarch temps sens untarlas de tant en tant: nostre cos també necessita algun esbarjo per treballar a gust. Quántas vegades Jesús, María y Joseph, reunits ab llurs vehins, se entretindrian en contar las bellas historias dels antics patriarcas, ó sortirian a contemplar la florida campinya, ó visitarien llurs parents per descansar i esbargirse?» (Butinyà, Francesc 1871: p. 92).

Butinyà recalca sempre, però, que aquest esbarjo ha d'ésser d'acord amb als manaments de la llei de Déu, sinó, no ens aprofitarà, ben al contrari, només ens portarà problemes i ens apartarà del camí de Salvació. Especial atenció dedica entre altres als temes del joc, la taverna i les lectures impies, aconsellant-nos que fugim d'aquest tipus d'esbarjo: «Desgraciada la casa, desgraciat lo cristià qu'admet semblants paperots per'entretenirse! Es com si aliméntas un escorsó que li ha de robar la pau i tranquilitat, y probablement la vida eterna. Es un mal llibre pitjor qu'un amic impío i desenfrenat». (Butinyà, Francesc 1871: p. 134).

Així, doncs, Butinyà es posiciona a favor del descans i l'esbarjo per a la classe dels menestrals, però aquest esbarjo ha de ser profitós i dins les rectilínies de la Santa Mare Església. Butinyà vol que aquest descans doni als menestrals pau interior per fer front al dolor en la seva vida, i, sobretot, que els hi porti a assolir la Salvació i la Vida Eterna. Adverteix també sobre el perill d'unes ànsies incontrolades i excessives de guanys i de riqueses, que serien característiques d'una societat d'ideologia industrial i lliberal com la del segle XIX. Ens diu a aquest respecte: «...si'm vols creure, amat lector, y vols viure tranquil, aborreix aquell dalé que tenen alguns de atesorar riquesas, que'ls robará la mort. Guaniant pera viure regularment, no't vullas donar mals de cap, que pera res t'aprofitaran.» (Butinyà, Francesc 1871, p. 66).

Butinyà s'enfronta així a les tesis ideològiques lliberals que prometen la felicitat a partir dels béns materials. Recorda als menestrals que seguint aquest camí només trobaran problemes i *mal de caps* i no la pau veritable que es troba en l'ensenyament de l'Església. Dissenteix profundament davant d'un dels fenòmens més típics de les societats industrials, com seria les ànsies de luxe, les

quals moltes vegades no es detenen davant de fraus ni d'enganyos. Critica aquesta ambició desmesurada i per fer-li front ens recomana *temprança* i austeritat. «Varios son los enemichs que fan la guerra al bon menestral pera robarli los bñs temporals y lo qu'es pitjor l'herencia eterna de la gloria, y no es menys poderós avuy en dia lo luxo en los vestits y mobles de casa.» (Butinyà, Francesc 1871: p. 84).

I recalcant el frau que es produeix per aconseguir riqueses i la competència deslleial i malaltissa que hi ha en aquesta societat: «Qué n'ha de sortir de semblants desordres sino mil fraus y enganyos y que'ls uns enganyen als altres y 'ls pobres se mórian de fam? (Butinyà, Francesc 1871: p. 84).

Com hem vist, doncs, en aquest petit resum a la llum de *Les Migdiades* sobre l'actitud i posicionament del Pare Butinyà davant els problemes de la societat del seu temps, Francesc Butinyà considera el treball moderat i al servei de Déu un bé per l'home i el millor antídoto contra el vici, anima el menestral a estar orgullós del treball manual i a acceptar el sacrifici i suors que el treball comporta. Per una altra banda, el Pare Butinyà vol que el proletariat gaudeixi de dies de descans i que el seu treball sigui digne i humà. En la seva activitat missionera es posicionà sempre al costat del pobres i va fundar les congregacions de Les Serves i Filles de Sant Josep donant entrada a dones pobres i sense dot, a las quals ell mateix els hi ensenyava la tècnica textil per aconvertir-les en autèntiques monges obreres. Des d'aquest punt de vista i tenint en compte que les constitucions d'aquestes congregacions estan inspirades en les tesis de Fourier i Owen, podríem dir que el Pare Butinyà s'acosta amb al seu pensament al socialisme utòpic. (Butinyà, Júlia 1974: pp. 1-2).

En conjunt, el Pare Butinyà, com a bon cristià, és contrari a valors materials i superficials com el luxe, l'ambició i la competitivitat deslleial, molt presents a les societats lliberals. En Francesc fa una crida als menestrals perquè trobin dins de la societat industrial i capitalista del segle XIX, la manera de porta una vida digna, gojosa i cristiana. Per aconseguir això fa una crida als valors cristians tradicionals.

Al segle XIX triomfen les ideologies positivistes filles de les idees de la revolució francesa i de la Il·lustració. El triomf de la raó i de l'experiència sensible com única forma per arribar al coneixement és acceptat per una gran part de la societat en detriment de la religió. Les idees provinents del 1789 francès: fraternitat, igualtat i llibertat s'imposen com a panacea per lluitar contra els problemes que afecten a la societat i aconseguir una millor vida pel proletariat. Per l'altra banda, el sistema econòmic capitalista obliga els jornalers a treballar sense descans. Molts menestrals obliden la seva fe, deixen de cercar el refugi de l'Església i cerquen consol en altres ideologies. El Pare Butinyà es posiciona clarament contra aquestes ideologies, a les «Migdiades» trobem molts paràgrafs en els que ens parla d'aquest tema: «Sí: quant més se persegueix nostra Relligió santa, carinyosa mare dels pobres necessitats; quan més se crida fraternitat, igualtat y filantropía, tant més oprimits se veuen los menesterosos y més escanyats de contribucions, que continuament los hixuglan la sanch pera mantenir á quatre vagamundos. Ah! Y en mitg e tants de traballs lo pobre jornalero en vá cercará consol i alivi fora de las máximes de nostra Relligió santa. Però en

aquestos dias desgraciats com penetrarán aquestas e los cors dels afligits.» (Butinyà, Francesc 1871: p. 4).

Butinyà sap que les condicions de vida dels menestrals a la nova societat industrial són dures. Sap que molts d'ells cerquen consol lluny de la Santa Mare Església i pensa que són enganyats amb falses promeses: els *amos* els hi prometen prosperitat a base de treballar sense descans i l'Estat els hi treu els diners amb nom d'un hipotètic Estat del benestar. A banda d'això, i com hem dit abans, el positivisme els indueix a creure només en la raó.

Butinyà pensa que un dels motius que els impideix escoltar la paraula de Déu és la manca de temps, ja que estan totalment *encadenats* al treball. Ens diu: «Encadenats al treball fins los dias de festa no troban altre repós qu'algunes hores del dilluns ni cap estona, en que'ls hi llega sentir la paraule de Dèu, únich medi pera recordar las consoladoras veritats que'ns ensenya Jesucrist.» (Butinyà, Francesc 1871: p. 4). Afegeix més tard: «Oh menestrals estimats, ¿y cuánt obriréu els ulls y coneixereu que'ls que tant proclama llibertat, no buscan sinó vostra esclavitut; y ls' qu'os prometen felicitats, no pretenen sinó pujar per vostre medi al candelero y oprimirvos més que tots els altres?» (Butinyà, Francesc 1871: p. 6).

Adverteix als menestrals que estan sent utilitzats tant per uns com pels altres, que tant els industrials com els polítics intenten enriquir-se i arribar a quotes més alts de poder aprofitant-se de la seva credulitat. Diu a continuació: «No us deixeu enganyar per los predicadors del desordre y de la fraternitat, per quatre llibres y periódichs sens religió, sens vergonya, sens aquella fé que fou aliment, la forsa, la fortuna dels nostres avis.» (Butinyà, Francesc 1871: p. 6). Tampoc poden confiar en els revolucionaris que volen canviar la societat i provoquen desordres en nom de la filantropia. Butinyà pensa que aquest tampoc es el camí, i que la solució dels mals dels menestrals es toba només en les paraules de l'Església: «Solament en una vida bén cristiana y acompanyada del degut treball disfrutaréu de pau i alegría, sentiréu vostras ánimas omplertas de veritable consol.» (Butinyà, Francesc 1871: p. 6).

Butinyà ens parla al pròleg de *Les Migdiades* apassionadament d'aquest tema, però també el trobem sovint en diferents capítols. Veiem unes petites mostres: «Lo catolicisme, donchs, és l'únich alivi dels pobres, porqu'ell y solament ell ensenya les máximas, que 'ls conforten en llurs penas, que'ls animen en llurs desmayos. [...] Mira, donchs, lo que't volen robar los que pretenen descatolizarte: te volen despullar de l'única vena de ton dols conort; perque solament lo catolicisme t'obra les portes del cel, t'ofereix un Mestre diví atrafagat y mort en una creu, y t'ensenya lo riquíssim tresor, que tindrán en lo cel los pobres de Jesucrist.» (Butinyà, Francesc 1871: p. 18).

La paraula de Déu és, doncs, l'únich consol pel treballador. Els hi ajudarà a passar els moments de dolor que hi ha a la terra i els obrirà finalment les portes de la vida eterna. Els menestrals han d'anar amb compte per conservar la fe que els hi volen robar. Els hi recorda també que l'Església no fa diferències entre rics i pobres, que allà tot són iguals: «Los homes podrán fer diferencia entre ríchs i pobres, propietaris y menestrals, però Dèu nostre Senyor no mira més que las virtuts qu'adornan á quiscú.» (Butinyà, Francesc 1871: p. 40).

Anima els menestrals a estimar la seva fe com s'estima el millor tresor i a transmetre-la als seus fills, de generació a generació, així els joves podran gaudir de la mateixa fe dels seus avis: «Instrueixte, donchs, en las cosas de la Fé; ámala com lo tresor principal y procura que tos fills hereten la fé dels nostres avis.» (Butinyà, Francesc 1871: p. 26).

L'Església, doncs, com a veritable refugi pels menestrals. La Paraula de Déu com únic consol i bàlsam davant la situació de dolor i d'injustícia del proletariat, i la fe com a bé a transmetre i camí de salvació. Aquesta és la recepta que Butinyà recomana als seus menestrals, dient-lis que fugeixin de les falses ideologies i dels falsos profetes.

El Pare Butinyà és va implicar amb força i passió amb els problemes del seu temps. Es conscient dels nous problemes — fills de la revolució industrial— que afecten els menestrals, i es posa sempre al costat de la nova classe treballadora i en general al costat dels menys afavorits. Els consells que dona als menestrals, neixen sempre d'una òptica de fe cristiana i de seguiment als manaments de l'Església. Les seves ànsies d'ajudar els més pobres fan d'ell un precursor, per exemple, quan influenciat pel socialisme utòpic de Fourier i Owen funda les congregacions de les Filles i Serves de Sant Josep.

A *Les Migdiades* dona consells als menestrals des d'una espiritualitat basada en el treball moderat, la família i la temprança. Desaconsella les noves ideologies nascudes arran de la Revolució Industrial, així com l'esperit lliberal i materialista que envolta a aquesta societat. Proclama ben fort la necessitat de formar part de la gran família de l'Església. A banda d'ocupar-se dels problemes diaris i terrenals dels treballadors, Butinyà s'ocupa també de la seva salvació i vida eterna.

Malgrat les fites aconseguides pels moviments obrers i l'evolució de les societats capitalistes cap a formes menys lliberals, el fet és que els problemes dels menestrals continuen sent semblants. La nostra societat occidental segueix orientada cap al materialisme, patint dels mateixos mals endèmics i de la mateixa manca d'espiritualitat que hem observat al segle XIX.

Per tot això, crec que els consells del Pare Butinyà tenen encara avui dia actualitat, i poden ésser útils als homes i dones de la nostra societat actual. De fet, crec que són vàlids per totes les classes socials i no solament pels menestrals.

Al capdavall, aquesta era la finalitat del Pare Butinyà: servir de paraula i obra al poble, donar-li consol, guia i esperança en els seus problemes diaris.

BIBLIOGRAFÍA

- ASIÁN PEÑA, José Luis; IBÁÑEZ DALTABUIT, Isabel: *Historia Universal y de España (Edades Moderna y contemporánea)*, Barcelona, Bosch, 1970.
- BUTINYÀ, Júlia, *En el centenari de Francesc Xavier Butinyà, autor de la Renaixença*, «Annals de l'Institut d'Estudis Gironins» 40 (1999), pp. 287-308.
- AGUIRRÉ, M.ª Jesús, *Introducció a Les Migdiades del Mes de Maig*, Madrid, 1991.

-
- CAÑAS MURILLO, Jesús; PÉREZ PRIEGO, Miguel A.; REY HAZAS, Antonio; RICO VERDÚ, José; ROZAS, Juan Manuel, *Historia de la Literatura Española*, II, Madrid, Universidad Nacional de Educación a Distancia, 1989, 7.ª ed.
- SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume, *Història de Catalunya*, Barcelona, Base, 2007, 2.ª ed.
- SOLDEVILA, Ferran 1974, *Resum d'història dels països catalans*, Barcelona, 1974.
- TOMÁS Y VALIENTE, Francisco 1971, *El marco político de la desamortización en España*, Salamanca, 1972, Ariel, 2.ª ed.

